

OLGU-DEĞER AYRILMAZLIĞI VARSAYIMI*

J.P.SMIT**

Çev. Emin ÇELEBİ***

ÖZET

Filozofların önemli bir kısmı, olgu ve değer arasındaki ayırım konusunda bir takım şüphelerin olduğunu kabul eder. Bu makale böyle bir ana fikir etrafında yapılan kimi tartışmaları değerlendirmektedir. Olgular ve değer birliğine sadece en kaba pragmatizmin yol verdiği ileri sürülmektedir. Çoğunlukla Putnam'ın Akıl, Doğruluk ve Tarih'inden çıkarılan olgu-değer ayırımına karşıt olarak öne sürülen diğer deliller, ya hatalı ya da saçma oldukları gösterilmek üzere incelenmiştir.

1- Giriş

“Olgusal ifadeler” ve “değer yargıları” arasındaki ayırımı ilişkin bir problem var mıdır? Yazar ve geleneklerin önemli bir kısmı, en iyi halde, böyle bir ayırımın şüpheli olduğunu kabul eder görünürler. Eleştirel teorisyenler, katı olgu-değer çatışmasının (dichotomy) altını bizatihi oyma (self-undermining) inancından dolayı pozitivizme rutin olarak saldırırlar.¹ Eleştirel rasyonalistler arasında, Albert, “Değerlerin irrasyonel bulunması durumunda, böyle bir irrasyonelitenin bütün bilgi alanlarına teşmil edilebilir” olduğunu iddia eder.² Pragmatistler olgu ve

* Prof. AA. van Nickerk, SA du Plessis ve iki bilinmeyen hakeme bu makalenin ilk taslağı için yaptıkları yorumlardan dolayı teşekkür etmek isterim.

** Stellenbosch Üniversitesi, Felsefe Bölümü, e-mail: Jps@sun.ac.za

*** Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi, emincel@yahoo.com.

¹ Horkheimer ve Adorno'nun bu eleştiri versiyonları tartışmaları için bkz., Held (1983, 160-174).

² H. ALBERT, *Treatise on Critical Reason*, New Jersey: Princeton University Press, 1985. s. 79.

100 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

değer arasındaki ayrımı bulanıklaştırmayı severler³ ya da ayırımın, en azından, umutsuz bir şekilde belirsiz olduğunda ısrar ederler.⁴ Olgu ve değer bu bulanıklaştırılması, post-modernizmin belli çizgilerinin, “Bilim değerlerden yoksun olamadığından dolayı, doğrulayıcı önyargılar (corrective biases) ve ilerlemeci politik değerlerin bilime dahil edilmesi gerekir” şeklindeki iddiayı dillendirmesine yol açmaktadır.⁵

Bu makale sadece pragmatist argümanın çok kaba bir delilinin olgu ve değer ayrımlığına yol açtığını iddia edecektir. Olgu ve değer arasında bir karışıklık varsayan diğer yaygın argümanlar, söz konusu argümanların açık bir şekilde yetersiz olduğunu göstermek için incelenecektir. Bu bakımdan, olgu-değer ayırımına ikna edici bir şekilde taarruz edilmediği sonucuna varılacaktır.

2- Olgu, Doğruluk ve Değer

Bu denemenin amaçları için olgu, bir önermenin doğruluk değerinin belirlenmesi bakımından, dil dışı bir gerçeklik (extra-linguistic reality) olarak tanımlanabilir. Vurgulamak gerekir ki, bu tanım herhangi bir kimseyi “doğruluk”un herhangi bir özel tanımını yapmaya sevk etmez. Şayet bir kimse “doğruluk”u “uygunluk” (correspondence) olarak tanımlarsa, o zaman bir önermenin doğruluk değeri, ona karşılık düşen olgu tarafından belirlenir. Eğer bir kimse “doğruluk”u “tutarlılık” olarak tanımlarsa, o zaman olgular, şayet teori tutarlı olacaksa, mevcut teori tarafından talep edilen ontolojik bağlantıyı (commitment) oluşturur. “Değer”, bir objenin, eylemin vs. indirgenemez⁶ iyilik ve kötülükleri olarak tanımlanacaktır. Bir değer yargısı (value judgement) o zaman, bir şeyin indirgenemez iyiliği, kötülüğü vs. ile ilgili bir yargı ya da “yapılması gerekir” veya “yapılması gerekmez” e eşdeğer bir yargı olur.

³ Geleneksel açıklamada, arzu, inancın kökleşmesinde hiçbir rol oynamaz. Pragmatist açıklamada, ilk etapta inançlara sahip olmanın yegane noktası arzuların tatmin etmektir.

⁴ H. PUTNAM, *Reason, Truth and History*. Cambridge University Press, 1981. s. 128.

⁵ Koertge (1998:4)’te sosyal konstrüktivist doktrinin bu karakteristiği bulunur ve mükemmel bir şekilde kritik edilir.

⁶ İndirgenemez (irreducible), burada “değer terimleri” kullanmaksızın tanımlanabilen herhangi bir “iyi” veya “kötü” kullanımını hariç tutmak için kullanılmaktadır. Öyleyse, bir şeyin iyi veya kötü olduğu durumlar, gerekli bir amacı veya mantıksal olarak “şartlı/hipotetik gereklilik” i yerine getirdiği ölçüde dışta bırakılır.

Bu tanımları kullanarak olgunun değerden ayrılabilirliği meselesinin standart bir izahı verilebilir. Objelerin belli özelliklere sahip olduğu ileri sürülebilir. Bu özelliklerin biri, her ne şekilde anlaşılırsa anlaşılınsın, objenin iyilik veya kötülüğüdür. Jones tarafından işlendiği ve bıçak kullanılarak gerçekleştirildiği için, bu şekilde belli bir öldürme fiilinin ahlaki olarak kötü olduğunu tasvir edebilirim. Ben bu bilginin polis için değerli; polis söz konusu bilgiye sahip olduğu taktirde Jones için kötü olacağını vs. söyleyecek kadar ileri gidebilirim.

Burada olgusal ve değer yargıları, görünürde, açık bir şekilde ayrılabilir. Bu örnekte, Jones'un öldürme fiilini işlemesi olgusunun, söz konusu fiilin bıçak vs. kullanılarak yapıldığı iddiası ile hiçbir mantıksal ilişkisi bulunmamaktadır. Başka bir deyişle, Jones'un fiili işlediğini kabul edip, öte yandan bunun bıçak kullanılarak yapıldığını inkar etmede görünür bir çelişki yoktur. Benzer bir şekilde Jones'ın öldürme fiilini işlediğini iddia etmek ile bunun ahlaki olarak yanlış olduğu arasında da mantıksal bir ilişki bulunmamaktadır. Jones'ın bu fiili işlediğini kabul etmek ile bunun ahlaken yanlış olduğunu reddetmek arasında da görünür bir çelişki yoktur. Benzer bir şekilde, Jones'ın fiili işlemesinin, fakat bu bilginin polis için faydasız olması mantıksal olarak mümkündür, vs.

Bu makalede savunulan olgu-değer ayırımının, olgu-değer çatışkısı (dichotomy) olmadığını açıklamak isterim. Başka bir deyişle, ben, olgusal hükümlerle değer hükümlerinin ayrı olabileceğini işaret eden olgu-değer farklılığının ontolojik olduğunu savunuyorum. Olgu-değer çatışkısı fikrinin, çoğu zaman sadece olgusal yargıların ifade ettiği fikirleri işaret etmek için kullanıldığı görülür. Öte yandan değer yargıları bilişsel değildir. Olgu-değer çatışkısı olgu-değer ayırımının anlaşılabilirliğine dayanır, fakat fazla bir şey de iddia eder. Bu da, değer yargısı objeleri (yani indirgenemez iyilik ve kötülük) nin bir kanıtla desteklenmiş olmadığı hususudur. Olgu-değer çatışkısının doğruluğu, tanımlandığı gibi, şu anki makalenin inceleme sahasının dışındadır.

Bu bakımdan değer bilimsel statüsü önceden hükme bağlanmış (pre-judged) değildir. Eğer değer yargıları deskriptif, başka bir deyişle, değer yargılarının doğruluğunu veya yanlışlığını belirleyen olgusal bir husus var ise, o zaman bir değer iddiası, halihazırdaki bir obje ile ilgili bir olguya işaret eder. O zaman, Pigden'den bir örnek kullanacak olursak,⁷ değerlere ilişkin olguların genel olarak olguların alt türleri için tam olarak

⁷ CR. PIGDEN, "Naturalism" in Singer.P (ed).1993. *A Companion to Ethics*. Oxford: Blackwell, 1993. s. 421-431.

102 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

söz konusu olması, kirpiller hakkındaki olguların, genelde, alt kümedeki olgular için de tam olarak söz konusu olması ile aynı anlamdadır. Hiç kimse kirpi/olgu ayırımının şüpheli olduğunu iddia etmemektedir. Şayet natüralizm veya sezgicilik (intuitionism) doğru ise, o halde olgu-değer ayırımı da aynı şekilde doğrudur.

Şayet değer yargıları deskriptif değilse, başka bir ifadeyle, değer yargılarının doğruluğunu ya da yanlışlığını belirleyen bir olgusal husus yok ise, o zaman durum daha açıktır. Olgu-değer çatışması meselesinde, bir olgu nedeniyle yanlış ya da doğru olabilen ifadeler alanı, zorunlu olarak değer yargılarını dışarıda bırakır. Olgu-değer ayırımının kesinliğine dair daha açık bir örnek talep edilemez. O zaman değer yargılarının saçma, duygusal ifadeler, emirler, buyruklar, kişiler arası bilinçli eylemlerin (intersubjective) kuralları olarak alınıp alınmaması önemli değildir. Deskriptiflik düşüncesi olgu-değer ayırımına ilişkin aşılabilir bir temel sağlamaktadır.

Olgunun değerden ayrı olduğu meselesi, şayet yukarıda resmedildiği kadar kuvvetli ise, o halde, son derece yetenekli filozofların bizden bu ayırmadan vazgeçmemizi isteyebilmeleri nasıl mümkün oluyor. Ya kendi kendisini öne sürmüş ya da literatürde (kendiliğinden) ortaya çıkmış üç olasılık var. Bunlar sırasıyla incelenecektir.

3- Birinci Karışıklık (Entanglement): “Doğruluk” “Değer” e Özdeşir

Yukarıda resmedilen olgunun değerden ayrılığı dögüsel olarak görülebilir. “Değer” olguların bir özelliği olarak tanımlanırken, “olgu” dil dışı bir gerçeklik ve doğruluk olarak tanımlandı. Bu tanımların “değerden bağımsız olarak bir doğruluk veya olgu kavramını oluşturmanın mümkün olup olmadığı” şeklinde çok önemli bir soruyu celbettiği ileri sürülebilir.

Bir pragmatist böyle bir itirazı yükseltebilir. William James, doğruluk kavramının, “tecrübelerimizdeki bir momentin kayda değer⁸ diğer bir momente doğru bizi sevk etmesi tarzına temelde bağlı olduğunu” ifade etti.⁹ Burada açık bir şekilde “doğruluk” “değerli” olma fikrine bağlıdır. Gerçekte James, “Doğrudur, çünkü faydalıdır” ile

⁸ İtalikler bana aittir. (J.P.Smit)

⁹ W. JAMES, *The Meaning of Truth*. Cambridge: Harvard University Press, 1978. s. 98.

“Faydalıdır, çünkü doğrudur” deme arasında fark olmadığı şeklinde meşhur bir beyanda bulunmuştur.

Eğer “faydalı” ve “doğru” eş anlamlı ise¹⁰, o zaman olgu ve değer arasındaki ayırım evlenmemiş adamlar (unmarried men) ile bekar erkekler (bachelors) arasındaki ayırım gibi olur. Burada olgu ve değer ne biri diğerine karışmış ne de aradaki ayırım bulanıktır. Daha doğrusu, basit bir ifadeyle, biri diğerine karışmış iki nesne yoktur. Ayrıca, faydalı olduğuna inanılan derecede bir özelliğe sahip olan ifadeler, ve “Bir ifade doğrudur” veya “Bir olgu, doğru olmasından ötürü vardır” demek, tam olarak kaba ve/veya bu özelliğin var olduğunu yeniden teyit eden yanlış bir yoldur. Burada olgu değer ayırımı görünmüyor. Bunun sebebi, olgu ve değer ayrılabilir olmasından veya değer yargılarına ilişkin bir takım anlaşmazlıklar (incelikler) değildir. Bu, basit bir şekilde yukarıda tanımlanan anlamıyla olguların olmamasından ötürüdür.

Burada, sadece olguların kapı dışarı edildiği kaba akıl için, olgu-değer ayırımının üstesinden gelen açık bir örnek vardır. Pragmatizmin böyle kaba bir versiyonu, inanç oluşum (belief formation) sürecinden “faydalılık” hariç bütün sınırlıkları kaldırır. Bu, herhangi bir doğruluğa sahipse, o taktirde bu, iyi bir haber olarak görülebilir. Çünkü, mesele olarak gördüğüm her şey, şimdi tanım vasıtasıyla, doğrudur. Fakat açıkçası insanlar başka bir şekilde olmasına tercih ettikleri bir çok inanca sahiptirler. Bu yüzden “faydalılık”ın üstünde ve üzerinde en azından inanç oluşumuna ilişkin bir sınırlama bulunmalıdır. Bu sınırın ne olacağına bakmaksızın, bu, olgusal kavramına içerik kazandırmak için kullanılabilir.

Herhangi bir filozofun, yukarıda ana hatları verilen kaba pragmatizmi savunup savunmadığı veya tutarlı bir şekilde savunup savunmadığı şüphelidir.¹¹ Ayrıca Rorty, inançlarımızın diğer insanlar

¹⁰ Rorty, kimi zaman bu “doğruluk” ile ilgili görüşü, sadece “faydalı” anlamında kabul eder: Pragmatistler için “P” ve ‘ Şu anda “P” ye inansak bile daha iyi durumdayız.’ aynı şeyi ifade etmeye oldukça yakındır.

¹¹ Kesinlikle James ona şöyle itiraz edecektir: Eleştirilerimle tatmin olmak için tekrarlanan sıradan kara çalmalardır (1978:147). Hatta o, “Uygunluk”, “tutarlılık” ve “değer” pragmatik doğruluğun zorunlu bileşenleridir.” diyecektir. Thayer 1975’te baskısında *Doğruluğun Anlamı (The Meaning of Truth)*’nın Giriş’inde James’i bu şekilde yorumlar. Halberg, aşağı yukarı aynı yorumu yapar (1997:205-223). Ayer, *Pragmatizm ve Anlamın Doğruluğu (Pragmatism and The Meaning of Truth) (1978)*’nun birleşik baskısının girişinde James’i olgu kavramını ortadan kaldıran kişi olarak ele alır. Bu yüzden yukarıda açıklanan kaba pragmatizme benzer bir şey ileri sürdüğü için Ayer’in yorumu ikisi arasında daha sesli görünüyor. James’in bu iki durum arasında kararsız kaldığı aynı

104 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

tarafından doğrulanabilmesi sınırlılığını ilave ederken, James, uygunluk ve tutarlılık gibi sınırlıklar ilave etmiştir.¹² Böyle tavırların doğruluğu ile ilgili herhangi bir tartışma, bu makalenin sınırları dışındadır. Fakat vurgulamak gerekir ki, şayet bir kimse inanç-oluşumu üzerindeki bir dizi sınırlılığı isimlendirmek için “doğruluk” a inanırsa, olgu ve değerlerin, hangi anlamda olursa olsun, ayrılmalarının zor olduğuna inanmak için yine herhangi bir sebep yoktur.

“Doğruluk” u bir sınırlılık veya inanç oluşumu üzerindeki sınırlılıklar dizisi olarak kabul etmek ile “İnançlar uyuşabilir, tutarlı olabilir, değerli olabilir ve genel olarak üzerinde uzlaşılabilir” demek eşdeğerdir. Doğruluk, basit bir şekilde bu özelliklerin bir tanesi veya daha fazlası için bir isimdir. Mevcut bir inancın değerli olduğunu doğrulayan ifadeler, diğer özelliklerin birini veya daha fazlasını inkar etmekle birlikte, açık bir şekilde totolojik veya kendisiyle çelişik değildir. Bu yüzden, onların kavramsal olarak farklı olmadığını düşünmeye götürecektir ve yukarıda ana hatları verilen olgu-değer ayırımının standart açıklamasını terk etmeyi gerektirecek, ilk etapta, herhangi bir sebep görünmemektedir. Sadece bu özelliklerden birinin, basit bir şekilde değerinin muğlak (confused) bir eş anlamlısı olması durumunda, böyle ifadelerin totolojik veya kendisiyle çelişik doğasına ilişkin bir problem ortaya çıkar. Bu yukarıda tarif edilen durumdur. Ancak ciddiyetle bunu sahiplenen kimseler, olgu-değer ayırımına doğru bir şekilde itiraz edebilir. Böyle bir durumu savunma zahmetinin de onlara bağlı olduğunu söylemek, muhtemelen doğru olur.

Eğer pragmatistler ve diğerleri, olgu-değer ayırımının “değer” ile “doğruluk” un özdeşliğine dayandığından şüphe etmiyorlarsa, o halde bu şüphenin dayanağı nedir?

derecede mümkün görünüyor. Onun bütün ifadelerini tutarlı kılmaya çabalamak yanlış bir yönelimdir. Hepsinden öte bu, Levin (1992:67)’in ortaya koyduğu gibi, “ ... Babasının arkadaşı Emerson’un ‘tutarlılık küçük zihinlerin gulyabani (hobgoblin)sidir.’” şeklindeki gözlemini memnuniyetle doğrulayan bir kimsedir.

¹² R. RORTY, “Religious Faith, Intellectual Responsibility and Romance” in HARDWICK, CD and Crosby, DA (ed’s).1997. *Pragmatism, Neo-pragmatism and Religion: Conversation with Richard Rorty*. New York: Peter Lang, 1997. s. 9.

4- İkinci Karışıklık: Belli Olgusal İddialar Aynı Zamanda Değer İddialarıdır

4.1 Putnam'ın Argümanı

Olgu ile değer arasındaki ayırımın belirsiz olduğunda ısrar eden diğer bir pragmatist filozof Putnam'dır.¹³ O burada ele alınacak olan iki argüman sunmaktadır. Birincisi, “ O anlayışsızdır” ve “ O kadın para için her şeyi yapar” gibi ifadelerin varlığına dayanmaktadır. Bu ifadeler, açık bir şekilde, bir kimse ile ilgili bazı bilgiler taşımaktadır. Fakat aynı zamanda son derece açıktır ki, bu ifadeler bir kimse hakkında negatif bilgi de taşımaktadırlar.

Bu argümanı ele almadan önce, vurgulamak gerekir ki, bu fenomen, başlı başına, daha önce ileri sürülen “standart açıklama”dan vazgeçmek için herhangi bir sebep sunmamaktadır. Şayet değer ve olguların ayrı olduğuna inanılıyorsa, o zaman hem olgu hem de değer hakkında bir şey iddia etmek üzere icat edilmiş ifadelerin varlığına şaşırarak için bir neden yoktur. Gösterime dayanan (ostension) açıklamalardan daha fazlasıyla tanımlanabilen terimler, farklı semantik unsurların içeriğinin niteliğini paylaşır. Bu şekilde “bekar”, “evlenmemiş”in içinde, “adam” ve “hukukçu”, “avukat” (practitioner) ve “kanun” içinde çözümlenebilir. vs. Benzer bir şekilde, iyi diye isimlendirilen bir şeyin ve iyi/kötü anlamının bir kombinasyonu olan terimlerin olamayacağını varsaymak için de bir sebep yoktur.¹⁴ Bu yüzden “anlayışsız” gibi örneklerin en kolay çözümlenmesi, “iyi” ve “iyi diye isimlendirilen eylemler”in arasını ayırmaktır. Veya “O kadın para için her şeyi yapar” yargısını, “işlediği fiiller” ve “kötülük” ün içinde çözümlenektir. Veya onu daha genelin içine koyarak, bu türden herhangi bir terimi “nesnesinin” ve “bu nesnenin değerlendirmesi” içinde analiz etmektir. Yukarıdaki analiz, Putnam'ın “iki bileşen teori” (two-components theory)¹⁵ diye tanımladığı ve reddettiği bir analizdir. Onun akıl yürütmesi şöyledir: Değer biçici (evaluative) olanı olgusalardan (factual) ayırmak için, bir kimsenin herhangi bir değer biçici iddiayı içermeyen bir dil içerisinde, olgusal olanı yeniden tarif etmesi gerekir.

¹³ Bu konu ile ilgili olarak bulduğum en açık delili *Akıl, Doğruluk ve Tarih* (1981)'in 6. ve 9. bölümlerinde ileri sürülmektedir.

¹⁴ “Anlayışsız” (inconsiderate)dan daha az incitici örnekler - normatif iddiaları deskriptif argümanların içine gizlice sokuşturabilmeleri anlamında- “normal”, “doğal”, “makul”, “geleneksel” v.b. kavramları içerir.

¹⁵ Putnam, 1981, s. 203.

106 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

Bununla beraber, fizik dili içindeki herhangi bir çözümleme - değerden yoksun dili eşsiz varsaydığı- “anlayışsız”ın anlamını kavramakta başarısız olur. Örneğin “eylem”i tasvir eden herhangi bir hareket parçacığı, “hareket” ile aynı anlama gelmez.¹⁶ Aynı durum, herhangi bir “...uygulama koşulları, fiziksel konseptlere hakim olanlarla iyi bağdaşmayan sıradan dil yüklemi” için de geçerlidir. Bununla kastedilen şudur: “Şayet ‘X anlayışlıdır’ın anlamının iki bileşeni varsa, o zaman önermenin olgusal anlamını verebileceğimiz tek tanım, ancak ve ancak X’in anlayışlı olduğunun doğru olduğudur. Ve bu bir olgusal bileşen fikrini değersizleştirir”(2005).

Putnam’ın itirazı şudur: Olgusal olanı, bir terimin değer biçici içeriğinden ayırdığımız taktirde, ancak terimin kendisini kullanmakla “olgusal bileşen”i ifade edebiliriz. Bu türden herhangi bir teşebbüs, böyle bir ayırımın imkanını açık bir şekilde farz etmek zorundadır. Başka bir ifadeyle olgu ve değer ontolojik olarak farklıdır. Öyleyse o, bu şekildeki bir ayırım için bir argüman olarak sunulamaz.

4.2 Putnam’ın Argümanına Cevap

Putnam’ın olgu-değer ayırımına muhalefet etmesine ilk ve açık itiraz, onun bizzat kendisinin sürekli bir şekilde olguyu değerden ayırdığı şeklindedir.¹⁷ Gerçekte, Putnam son derece açık bir olgu, değer ve her ikisinin bağlı olduğu koşulları açıklamadıkça, hem olgusal hem de normatif bileşenleri içeren örnekleri ortaya koymak için mutlak bir kabiliyet imkansız görünüyor.

¹⁶ Uzun olmasın diye burada Putnam’ın örneğini kullanmadım. Fakat yukarıda geçen kısmın onun akıl yürütmesine kıyas edilebilir olması amaçlanmıştır.

¹⁷ Putnam ilk etapta yapılacak olan bu itirazı, kabul eder. O defalarca şunu ifade eder: “...‘Rasyonel kabul edilebilirlik’ ve ‘uygunluk’ (relevance) diye iki faktör vardır. (202). Fakat daha sonra, onların “ herhangi bir reel bağlamda birbirine bağımlı olduğunu...” ifade eder. “Gerçek bağlam”ı oluşturan şeyin ne olduğu açıklamasız bırakılır: (Bu durumda) bir kimsenin Austin’in “*Sens and Sensibilia*” sını taklit etmek ve “gerçek olmayan” (unreal), sahte (fake) veya hayali (imaginary)nin bağlamının ne olabileceğini sormaktan başka çaresi yoktur. Önermelerin (the statements), hiç kimsenin ciddi bir şekilde tartışmadığı, hem değer hem de olgu sözcükleri taşıyan bağlamlar olduğu iddiasından daha fazla bir anlama geldikleri görünmüyor. (Putnam, herhangi bir sözcük kullanımının, tarih, gözlem geleneği, genelleştirme, pratik ve teori ile ilgili olduğunu da buna ilave eder (203). Bu, aynı zamanda aşağıda 5. Maddede tartışılan ilgisiz bir argümandır.

Daha ciddi itiraz, onun “Biz, sadece bütünüyle elverişli olmamakla birlikte ‘anlayışlı’ gibi terimleri kullanmak suretiyle ‘anlayışlı’ gibi terimlerin anlamını belirleyebiliriz.” şeklindeki iddiasıdır. Fakat “Anlayışsız olmak iyidir.” önermesini düşün. Bunu, yüzeysel olarak bakıldığında, kendi kendisiyle çelişen bir önerme olarak görmekten başka yol görünmemektedir. Çünkü “iyilik”i, tanım gereği, “kötü” olan bir şeye atfetmektedir. Böyle bir ifade “Daireler karedir” veya “Bekarlar evlidir” ifadelerine benzemektedir.

Fakat “Daireler karedir” ve “Anlayışsız olmak iyidir” arasında önemli bir fark vardır. “Daireler karedir” diyen bir kimse, sadece hayreti mucip bir bakışa maruz kalır. Böyle bir ifade anlaşılmalıdır. Bundan çıkarılabilecek bütün sonuç, kişinin daire veya karenin anlamını bilmediğidir. Fakat “Anlayışsız olmak iyidir” ifadesi aynı şekilde yorumlanamaz. Gerçekte ben, çok az insanın bu ifadeyi kullanan kişinin aktarmaya çalıştığı anlam tarafından bütünüyle hayrette kalacağını söylemeyi göze alacağım.

Çünkü, açık bir şekilde, bu ifadeyi kullanan kimse, “anlayışsızlık” olarak nitelediğimiz belli fiillerin iyi olduğunu veya işlenmesi gerektiğini söylüyor, şeklinde yorumlanabilir. Burada bu ifadeyi kullanan kişi, basit bir şekilde, belli bir takım eylemlerin değerini kabul etmiyor. Ve birisi onun “anlayışsızlık” terimini kullanmasına küçük bir itiraz yönelmeyi isteyebilmesine karşın, bu, normalde meydana gelmesi durumunda “anlayışsızlık” olarak nitelediğimiz eylemlerin ahlaki değeri hakkında tam olarak anlaşılabilir bir argüman için gerekli değildir.

Yukarıda arz edilenler Putnam’ın argümanını nasıl etkiler? Şayet, Putnam’ın dediği gibi, “anlayışsız”ın değer biçici içeriği, ayrılmaz bir şekilde “olgusal içerik”e bağlı ise, o zaman “anlayışsızlığın” ahlaki değerine ilişkin münakaşa anlaşılabilir olur. Basit bir şekilde söylemek gerekirse, “Anlayışsızlık kötüdür.” ifadesi totolojik; “Anlayışsızlık iyidir.” ifadesi ise kendisiyle çelişik olur. Anlayışsızlığın kötülüğü ile ilgili herhangi bir ifade, sadece, “anlayışsız” teriminin anlamına hakim kurallarla ilgili bir argüman olabilir. Fakat açık bir şekilde bu, sadece “Anlayışsızlık kötüdür.” ifadesi ile ilgili bir yorum değildir. Sadece konuşan kişinin önemli ölçüde ehil bir dil kullanıcısı olduğu şeklindeki iyi niyetin zayıf hermenötiksel bir prensibini kullanmak suretiyle, “Anlayışsızlık kötüdür.” ifadesinin analitik olmayan (non-analytic) bir yorumu verilebilir. Bu “Anlayışsızlık kötüdür.” ün analitik olmayan - totolojik veya çelişik değil- yorumu, “iki bileşen teorisi”nde iddia edildiği

108 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

gibi, sadece değer biçici bileşenin değer biçici elementten ayrılabilmesi durumunda mümkün olabilir.

Bu, Putnam'ın bilimsel açıklama “Bir Doğru Teori”dir¹⁸ diye tanımladığı mite başvurmaksızın, onun meydan okuyuşuna bir cevap imkanı sunar. “Anlayışsız”ın olgusal anlamı, “Anlayışsız iyidir” deyişinde kullanıldığı gibi, “anlayışsız” teriminin doğru bir kullanımı olarak basit bir şekilde tanımlanabilir. Bu koşulların herhangi başka bir şekilde ifade edilip edilememesi tamamen konu dışıdır. “Anlayışsızlık iyidir.”in anlaşılabilirliği “anlayışsız”ın değer biçici olmayan kullanımının varlığını mantıksal olarak garanti eder. Bu kullanımlar zorunlu olarak değer biçici kullanımlardan ayrılırlar. Aksi taktirde “Anlayışsızlık iyidir”in anlaşılabilirliği ortadan kalkar.

Aynısı hem normatif hem de olgusal içeriğe sahip olan herhangi bir terim/deyim için de yapılabilir. Sadece, “iyilik” ve “kötülük”, iyi veya kötü olarak isimlendirilen “şey, fiil vs”den kavramsal olarak ayrılırsa, ancak o zaman herhangi bir şeyin değeri hakkında sorgulama imkanı olur. Her durumda “şey, eylem, vs”nin değer biçici olmayan anlamı, onun iyiliği veya kötülüğünü doğrulayan analitik olmayan bir önermedeki doğru kullanımı için (gerekli) koşullar olarak tanımlanabilir.¹⁹

Putnam, olgu ve değer daima iç içe girdiği iddiası için daha iler bir argüman ortaya koyar. Bu, bir çok bakımdan daha ilginç olan ve olgu/değer ayırımını inkar etmek isteyen yazarlar tarafından düzenli olarak ortaya atılan bir argümandır.

¹⁸ Putnam, 1981, s. xi.

¹⁹ Putnam, “anlayışsız”ı birbirine karışmış olan olgu-değer için bir paradigma örneği olarak kullanır. (1981:201-205). Onların daima birbirine karıştırıldığı iddiası ciddiye alınırsa, o zaman bütün ahlak tartışmaları imkansız ve anlaşılmaz olur. Çünkü o, bir şeyin iyiliği ve kötülüğü ile ilgili herhangi bir ifadenin ancak totolojik ve kendisiyle çelişik olabileceğini ima eder. Bu yüzden, tartışmalı pratiklerin ahlaki statülerine ilişkin herhangi bir münakaşa, örneğin kürtaj ve klonlama, sadece kürtaj ve klonlama sözcüklerinin doğru kullanımına ilişkin bir tartışma olarak görülebilir. Kesin olarak, böyle bir kaçınılmaz saçmalık, olgu ve değer daima birbirine karıştığı fikrinin saçmalığa indirgenmesi (reductio ad absurdum)dir.

5. Üçüncü Karışıklık: Bütün Olgusal İddialar Değer İddialarını Gerektirir

5.1. Olgusal İddialar Değer İddialarını İma Eder

“Her ne zaman deskriptif iddialarda bulunulursa, aynı zamanda bu iddialarda bulunan kimse, zorunlu olarak bir çok değer iddiasını da var sayıyor,” şeklindeki iddia, düzenli olarak, ve görünürde doğru bir şekilde, dile getiriliyor. Putnam bu noktayı aşağıdaki şekilde ifade etmektedir:

“Kedi paspasın üzerindedir” cümlesini al. Herhangi bir kimse özel bir bağlamda bu yargıda bulunduğu taktirde, o kimse, özel bir kültür tarafından sağlanan, mevcut olması ve her yerde bulunması, söz konusu kültürün ve neredeyse bütün kültürlerin değer ve ilgileri hakkında kimi şeyleri açığa vuran “kedi”, “üzerinde” ve “paspas” terimleri gibi kavramsal kaynaklar kullanır. Biz *kedi* kategorisine sahibiz. Çünkü biz dünyayı hayvanlar ve hayvan olmayanlar şeklinde ikiye ayırmayı önemli görür ve mevcut bir hayvanın hangi türe ait olduğu ile fazlasıyla ilgilimiz. Konuyla ilgili olan, *kedinin* paspas üzerinde olmasıdır, başka *bir şeyin* değil. Cansız olan şeylerin yapay olan ve yapay olmayan (non-artifact) temelinde ayırmayı önemli olarak kabul ettiğimizden dolayı da *paspas* kategorisine sahibiz. Ve biz yapay olan özel bir şeyin sahip olduğu amaç ve doğasıyla da fazlasıyla ilgilimiz. Konumuzla alakalı olan, üzerinde başka bir şeyin değil, kedinin olduğu *paspastır*. Biz uzamsal ilişkilerle ilgili olduğumuzdan ötürü de *üstünde* (on) kategorisine sahibiz.²⁰

Yukarıda arz edilenler büyük ölçüde doğrudur. Bütün davranışların, belli bir anlamda, failin belli değerlerini, tercihlerini vs. açığa vurduğu söylenebilir. Ne var ki, böyle bir ifade doğrulanmaya muhtaçtır. Herhangi bir fiil bazı değerlerle tutarsızlık gösterebilirken, bazılarıyla da bir tutarlılık gösterebilir. Örneğin ben, her zaman iyi bir ayırım veya ara sıra onun iyi bir ayırım olduğuna inandığımdan, hatta onun faydasız bir ayırım olduğunu düşünmeme rağmen, başkasını ikna etmek için, yanlış bir şekilde, onun iyi bir ayırım olduğunu düşündüğümünden dolayı “hayvanlar” ile “hayvan olmayanlar” ayırımını yapabilirim vs. Olgusal bir mesele olarak gerçekte davranışıma sebep olan şey, en azından davranışsal olarak, anlaşılmazdır. Buna gibi, gerçekte tercih edip etmediğim ve bu yüzden bir şeyin davranış olarak addedilip edilemeyeceği sorusu da benzer şekilde anlaşılmazdır.

²⁰ Putnam, 1981, s. 201-2.

110 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

Bu ve diğer zorlukları bir yana bırakırsak, Putnam'ın asıl olarak yaptığı şey anlaşılabilir. Şayet biz değer yargılarında bulunuyorsak, o zaman, bu değer yargıları bir şekilde, fiillerimizde yansıtılmalıdır. “Tefrik etme”, “konuşma”, “iddia etme” vs., eylem türleri olduğu için, bilginin, bir anlamda, değer yargılarını yansıtması gerekir.

5.2. Yukarıda Söylenenlerin Konuyla İlgisi

Bazı durumlarda, kesin olarak, bütün olgusal iddiaların bazı normatif iddiaları gerektirdiğini ifade etmek doğru iken, bunun niçin önemli olduğu o kadar açık değildir. Bu olgu ve değer ayrılmazlığına işaret eder mi? Şayet birisi basit bir şekilde olgu ve değerlerin içi içe karışmış olduğunu söyler ve bununla sadece olgusal iddiaların normatif iddiaları gerektirdiğini kastederse, o zaman bu kişi, yukarıda ifade edildiği üzere, haklıdır. Bu karışıklığın anlamı, aşağıda gösterileceği gibi, epistemolojik saçmadır.

Fakat, olgusal iddialar ve değer iddiaları yukarıdaki anlamda karışık ise, aynı zamanda onların ayrı olduklarına dair başka bir anlam da çıkar. İlk bakışta bu açıkça görülür. Putnam, uzun uzadıya “Kedi paspasın üzerindedir.” de içkin olan değer iddialarını anlatmaya devam eder. Şayet bunlar ayrı olmasaydı, yukarıda alıntılanan paragraf anlaşılmaz olurdu.

Daha da önemlisi, yukarıdaki akıl yürütme, sıklıkla karışıklığın anlamının yukarıdakinden farklı olduğunu ileri sürmek için kullanılır. Bu, en iyi şekilde Hans Albert'e bakılarak görülebilir. O, olgusal iddiaların zorunlu olarak değer iddialarını gerektirdiğini ifade ettikten sonra aşağıdaki sonuca varır:

Son çare olarak, değer ifadelerinin temelsiz karakterinin kendi kendisine bilgi rengi vermesi gerekir.²¹

Bu yüzden onların temelsizliklerine ilişkin kararların irrasyonelliği tezine temel bulmak, bu tez zorunlu olarak kendini bilginin bütün alanına genişletmedikçe imkansızdır.²²

Bütün olgusal iddiaların normatif iddiaları gerektirmesinin, normatif iddiaların bilişsel statüleri ile ilgili herhangi bir potansiyel probleme işaret etmesi, zorunlu olarak olgusal iddiaların bilişsel statülerine ilişkin bir problem doğurması gerekir mi? “Olgusal iddiaların normatif iddiaları niçin gerektirdiği” argümanının ana sebebi olarak

²¹ Albert, 1985, s. 79.

²² a.g.e., s. 79.

görülen durumun bu olduğu iddiası, olgu değer ayrılığını aşmak isteyen yazarlar tarafından düzenli olarak ortaya atılır. Benzer şekilde, bilim adamlarının, çalışmak için bir tercihte bulunarak, farklılıkları kullanarak vb., değer yargılarında bulunmaları, bilimsel bilginin değerden bîgane (value neutral) olmadığının önemli bir kanıtı olarak yaygın bir şekilde kullanılır.

Bütün bilgilerin değer yargılarını gerektirdiği önemli ölçüde açık olarak görünüyor. Fakat bu değer yargılarının zorunlu olarak bilgilerimize renk verdiği, doğrulukla ilgili herhangi bir şüphenin olduğu veya değer yargılarının bilişsel statüsünün bilginin geri kalan kısmını tazammun ettiği düşüncesi, aşağıda gösterileceği üzere yanlıştır.

5.3. Olgusal İddialar Normatif İddiaları Gerektirir

Yukarıdaki başlıktaki “gerektirir” (presuppose) in kullanımı müphemdir. Yukarıda tartışıldığı gibi, olgusal iddiaları ihtiva eden herhangi bir edim, belli normatif iddiaların yapıldığına da işaret eder. Fakat bu, olgusal iddiaların mantıksal olarak söz konusu normatif iddialara bağlı olduğunu göstermez.

Ben “Sokrates ölümlüdür” iddiasında bulunduğum taktirde, en azından “bir şeyin ölümlü” olduğunu da mantıksal olarak iddia etmiş olurum. İkincisinin yanlışlığı, birincisinin doğruluğuna aykırı olur. Böylece ikincisine taarruz etmekle birincisi de taarruza uğramış olur. Bu “gerektirir”in bir anlamıdır, fakat bu, “Olgusal iddialar değer yargılarını gerektirir” önermesinde kullanılan anlam değildir.

Ben “Sokrates ölümlüdür” iddiasında bulunduğum taktirde, o zaman bazı değer iddialarını da ortaya atmış oluyorum. “Sokrates’in ölümlü olduğu”nu iddia etmenin önemli olduğunu varsay. Birinci iddia beni ikinciye götürebilir ve zorunlu olarak beni ikincisine benzer bir duruma sevk etmesine karşın, birinin doğruluğu, diğerinin doğruluğuna mantıksal olarak bağlı değildir. Sokrates’in ölümsüz olduğu, fakat onun ölümlü olduğunu söylemenin başka bir deyişle yalan söylemenin önemli olduğu bir durum tahayyül edilebilir. Veya Sokrates’in ölümlü olduğu, fakat bunu ileri sürmemin önemli olduğunu düşünmemde hatalı olduğum bir durum da hayal edilebilir. Öyleye “Sokrates ölümlüdür” ve “En azından bir şey ölümlüdür”deki durumun aksine, bir ifadenin doğruluğu, bir diğerinin doğru oluşundan mantıksal olarak bağımsızdır.

112 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

Basitçe söylemek gerekirse, olgusal bir iddianın beni götürdüğü değer yargıları, bu olgusal iddianın öncüllerini desteklemiyor. Bu yüzden konuşan bir kimsenin değer yargılarına başarılı bir taarruz bile, hala konuşan kişinin olgusal iddialarını dokunulmaz bırakır.

Bu, bir mantık problemi olarak, “**dır**” “**dır**”ı ve “**meli**” “**meli**”yi ima eder, fakat mantıksal olarak biri diğerini gerektirmez, şeklindeki tabiatçının yanılığının arkasındaki temel anlayış ile alakalıdır. Ne kadar çok olgusal iddianın ortaya atıldığı ve onların ne kadar çok normatif yargılar gerektirdiği önemli değildir. Çünkü asla ikisi bir araya gelmemelidir. Bu yüzden “Kedi paspasın üzerindedir” diyebilirim ve Putnam’ın böyle bir önermede ima edilmiş olarak bulduğu bütün değer yargılarına götürüldüğümü kabul edebilirim. Fakat bu değer iddiaları olgusal iddialarımın öncüllerini desteklemediği için, “Kedi paspasın üzerindedir”in doğruluğu üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmaksızın, onların hepsi yanlış veya saçma vs. olabilir. “Dır” iddiaları ile “değer” iddiaları arasında mantıksal bir gerekliliğin olmayışı, bu iki tip ifade arasında aşlamaz bir duvar koymaktadır.

5.4. Karşılıklı Bağlılık (Supervenience), Ön Yargı vs.

“Olgusal iddiaların normatif iddiaları gerektirdiği” argümanının, “değer yargılarının doğası veya doğruluğunun, zorunlu olarak olgusal yargıların doğası veya doğruluğunu içerdiği” düşüncesine herhangi bir destek sağlamadığı yukarıda ileri sürüldü. Fakat ben, “biri diğerinin içeriğini çoğunlukla belirlediği için”, “Zorunlu olarak tazammun eder” diyorum.

Dikkat etmek gerekir ki, bu, zorunlu olarak, bir delilde hatalı bir hareketin olmasını gerektirmez. Şayet ahlaki nitelikler doğal nitelikler olarak yahut doğal niteliklere bağlı (supervenient) olarak görülürse, o zaman doğal niteliğin varlığı, bir ahlaki niteliğin varlığını veya yokluğuna işaret edebilir. Burada gerektirimin (entailment) mantıksal bir ilişkisi olmamasına karşın, karşılıklı bağlılık ilişkisi (the relation of supervenience) sonuç çıkarmayı meşru kılar. Gerçekte, bu durum bir argümanda tam olarak “normatif bir öncül” ile aynı şeyi ifade eder.

Bu, olgu-değer ayrımı için herhangi bir problem ortaya çıkarır mı? Bu makalenin başında değer ne olduğuna bakılmaksızın olgu-değer ayrımının anlaşılabilir olduğu ifade edilmişti. Bu husus, aynı zamanda burada da geçerlidir. Karşılıklı bağlılık ilişkisi üzerine dayanan bir

argüman formüle edilebilirken, onun böyle bir ilişkiye dayanması, bilginin zorunlu bir karakteristiği değildir. Mevcut herhangi bir ifade için ortaya konan destekleyici öncüllerin, karşılıklı bağıllık ilişkisi iddiası içerip içermediği olgusal bir konudur. Böyle bir iddiaya dayanmayan argümanlar formüle edebilir ve ederiz. Makul olarak, “karşılıklı bağıllık ilişkileri” düşüncesi bir yönüyle gizemli olduğu için böyle teşebbüsler, normalde akademik tartışmalarda hoş görülmemektedir. Fakat bütün çıkarımlar, zorunlu bir şekilde destekleyici bir öncül bakımından böyle bir teşebbüse sahip olmadığı için, geçerli olup olmadığına bakılmaksızın, tutarlı bir şekilde reddedilebilir. Bu yüzden, değere ilişkin bazı anlayışlardan hareketle, olgudan değere veya tersinden sonuç çıkarmanın geçerli olabilmesinden, genel olarak bilgi ile ilgili hiçbir şey çıkmaz.²³

Bir kimsenin düşünce süreçlerinin rasyonel canlanması, olgu-değer arasında bazı ilişkiler, karşılıklı bağıllık veya başka bir şey olduğu iddiasını içerdiği zaman, daha vahim bir durum meydana gelir. Şöyle bir şey düşün: “Bir insan maymundan evrilmişse bu kötüdür. Öyleyse bu doğru olamaz” Burada örtük öncül şudur: “Yaşamla ilgili bir hakikat kötü olamaz” Şunu söylemek muhtemelen doğrudur: Bazı noktalarda bütün insanlar, bizim yaygın olarak “önyargı” olarak nitelediğimiz bu tip bir akıl yürütmeye karşı durular. Fakat böyle bir akıl yürütme kesin olarak mümkün iken, yukarıda gösterildiği gibi, bir argüman için böyle öncülleri ihtiva etme zorunluluğu yoktur.

5.5. Doğruluk

Doğrulukla ilgili son söz, şayet doğruluğun birden fazla tanımı anlaşılabilir ise, ki bu inanç oluşumu üzerinde farklı sınırlamaların olabildiğini söylemekle eş değerdir, o zaman bir birey veya toplum tarafından kullanılan spesifik kriter bir “tercih”i ifade eder. Başka bir deyişle “doğruluk” bir norm veya değerdir.

İnanç oluşumu üzerindeki sınırlamaların tercih edilmiş olduğu düşüncesi, olgu değer ayırımı etkiler mi? Cevap hayırdır ve sebepler yukarıda arz edilenlerle aynıdır. Şayet doğruluğun spesifik kriteri için bir tercih, bu kriterin değeri iddiasını gerektirirse, o zaman bu iddia, hala

²³ Böyle bir harekete müsaade edilse bile, bu şekildeki olgu-değer ayırımı ile ilgili olarak özellikle problematik olan hiçbir şey yoktur. Şayet değer biçici nitelikler doğal niteliklerden hemen sonra gelirse, o zaman onlar doğaları gereği ayrı olur.

114 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

böyle bir kriterin anlaşılabilirliği ile ilgili veya onun herhangi bir uygulama örneğinin destekleyici bir öncülü değildir. Ben “karşılık düşme”, “tutarlılık”, “uzlaşma” vs.nin değeriyle ilgili olarak yanlış olabiliyim. Fakat bu, inançların genel olarak “karşılık gelebilip gelememesi”, “tutarlı olabilip olamaması” veya spesifik bir inançlar zincirinin “karşılık gelip gelmeme” “tutarlı olup olmama”sı ile mantıksal olarak ilgisizdir.²⁴ Basit bir ifadeyle, “doğruluk hakkındaki doğruluk”un “doğruluğun değeri”ne karıştığını varsaymak için, “Sokrates’in ölümlü olduğu” doğruluğunun, “Sokrates’in ölümlü olduğu” iddiasının “değeri” ile karıştığını düşünmekten daha fazla bir sebep yoktur.²⁵

6. Sonuç

Bu makalede bilgi ve değer birbirine karıştırıldığı üç popüler argüman tartışıldı ve onların temelsiz oldukları gösterildi. Birincisi, “değer”den ayrı olarak “olgu”nun anlaşılabilir bir kavramının oluşturulamayacağıdır. Bu, olgunun, basit bir şekilde, değer olduğunu iddia eden pragmatizmin aşırı bir formuna karşılık gelir. Başka bir ifade ile, “inanç değeri” inanç oluşumu üzerinde yegane mümkün sınırlamadır. Gerçekte böyle bir görüş olgu-değer ayırımı aşmıştır. Fakat böyle bir görüşün, ancak aşık saçmalığını açığa vurduğunu ifade etmek gerekir. Ve bu görüş asla, tutarlı bir şekilde, hiç kimse tarafından savunulmamaktadır.

İkinci argüman, görünüşte inanç oluşumu üzerinde birden daha fazla sınırlamaya izin vermesine karşın, “değer biçici bileşen”den ayrı olarak “olgusal bileşen” fikrine içerik verilip verilemeyeceği konusunda şüpheler vardır. Ne var ki, “Anlayışsızlık iyidir.” gibi ifadelerin

²⁴ Pragmatizm ile doğruluğun “tutarlılık” veya “ittifak” teorileri arasındaki uzun bir işbirliği yukarıdaki noktanın yanlış anlaşılmasına bağlı olarak kısmen açıklanabilir. Pragmatizm uygunluk (correspondence) fikrini bir yana bırakan herhangi bir doktrin olarak tanımlanmadıkça, inanç oluşumu için “tutarlılık”, “ittifak” “sadelik”i uygun bir kriter olarak görme konusunda, spesifik olarak hiçbir şey pragmatik olarak gözükmez. Pragmatizm ve tutarlılık arasındaki işbirliği, bunların değerler olduğu gerçeğinden dolayı olabilir. Fakat, eğer bu kriter kullanılırsa o zaman “uygunluk” eşit derecede pragmatik olur. Çünkü o, sadelik, uzlaşma, tutarlılık” vs. dan daha az bir “değer” değildir.

²⁵ İnanç oluşumu için farklı kriterler zinciri tercih edilebilirse, o zaman insanlar “tatarsız” (contradictory) doğru inançlara sahip olabilirler. Ve bu tutarsızlık o zaman değer biçici yargıların sonucu olur. Bu tutarsızlık, bununla beraber, sadece görünüşte ve sözdendir. Çünkü “doğru inanç” deyimini burada iki farklı anlama sahiptir.

anlaşılabilirliği, “böyle kullanılan bir ifade, değer biçici bileşenden bağımsız olarak olgusal bileşene içerik verebilir” şeklindeki bir tartışmaya tarafların girmesini gerektirir. Şayet bu bir kanıt değilse, “Anlayışsızlık iyidir.” “Daireler karedir.”den daha fazla anlaşılır olmaz. Gerçekte, bütün ahlaki konular -eşyanın iyilik-kötülüğü, doğruluk-yanlılığı vs.- böyle bir ayırma bağlıdır.

Üçüncü argüman gösterdi ki, olgusal bir iddiada bulunmak, bu iddiayı dillendireni herhangi bir değer iddiasına götürür. Bunun tam olarak neyi gerektirdiği her zaman aşıkâr değildir. Fakat, bazen şunu iddia etmek için kullanılır: Normatif iddiaların bilişsel durumuyla ilgili olan herhangi bir problem olgusal iddialardan da kaynaklanmalıdır. Çünkü biri diğerini gerektirir. Bu akıl yürütmenin yanlış olduğu gösterildi. Olgusal iddiaların aynı zamanda konuşanı normatif iddialara götürmesi, bu normatif iddiaları olgusal iddiaların destekleyici öncülleri kılmaz.

Olgu ile değer in iç içe olduğu meselesinin, en iyi halde, zayıf olduğu ileri sürülmektedir. Yine de birçok, düşünür bu ayırımı bütünüyle ortadan kaldırmak ister görünümü vermektedir. Bu, olgu ve değer iddialarımızın felsefi ve kültürel statülerinin radikal farklılığından ötürü olabilir. Sanırım şunu söylemek uygun olur: Filozofların çoğu -ve neredeyse bütün meslekten olmayanlar- objektif/öznel arası (intersubjective) doğruluğu, bir bakıma normatif iddialara uygulamak için temkinli davranırken, söz konusu doğruluğu temel deskriptif iddialara atfetmek için hazırdırlar.²⁶ Filozoflar detaylar hakkında uzlaşmayabilirken, çoğunluğu, “Kedi paspasın üzerindedir” in doğru bir ifade olduğuna ilişkin koşullar hakkında konuşmanın oldukça açık bir anlatı olduğu görüşünü paylaşır. Bu “Yalan kötüdür”deki durum gibi değildir; birçok filozof, muhtemelen yalan söylemenin -çoğunlukla- kötü olduğunu bütün samimiyetleriyle kabul etmelerine karşın, böyle bir sonuç çıkarma için akıl yürütme olabildiğince farklı olacaktır. Ve meslekten olmayanlara gelince, felsefe birinci sınıf öğrencisi “bunun bütünüyle göreceli” veya sadece bir “fikir” olduğunu sana hemencecik söyleyecektir.

Olgusal ve normatif iddialar için “doğrulama anlatılarının” nın farklı kültürel statüsü, bazı felsefecilerin bu ayırımı kabul etmeye neden bu denli karşı olduklarının veya olgu ve değer in birbirinden ayrı olarak

²⁶ Veya Putnam’ın söylediği gibi, “Rasyonalite uzun süreden beri değeri yargılamaktadır.” (1981:175)

116 *Olgu-Değer Ayrılmazlığı Varsayımı*

görmedikleri konusunda veya onların “doğrulama anlatıları”nın iç içe girmiş olduğu hususunda bu denli ısrar etmelerinin sebebi olabilir. Başka bir deyişle, bu durum, böyle bir ayırımın anlaşılabilirliği ile bu ayırımın varsayılan içeriğine karşı bir hoşnutsuzluk bileşimi hali olarak görülür. Öyleyse bu, kısmen yukarıda tartışıldığı gibi bir ön yargı meselesi olabilir. Şimdilik böyle bir ön yargı, bunun ve diğer tartışmaların bir parçası olabilirken, bu makale, gerçekte bunun, bilginin zorunlu bir parçası olduğuna inanmak için bir sebebimiz olmadığını göstermeyi amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- ALBERT, H.1985. *Treatise on Critical Reason*, New Jersey: Princeton University Press.
- HALBERG, Fw.1997, "Coherence, Correspondence, Satisfaction, Power: The Four Elements of James' Pragmatic Theory of Truth" in Hardwick, CD and Crosby, DA (ed's). 1997. *Pragmatism, Neo-pragmatism and Religion:Conveersation With Richard Rorty*. New York: Peter Lang.
- HELD, D.1983. *Introduction to Critical Theory: Horkheimer to Habermas*. London:Hutchinson and Co.
- JAMES, W.1975. *Pragmatism and The Meaning of Truth*. Cambridge: Harvard University Press.
- JAMES, W.1978. *The Meaning of Truth*. Cambridge: Harvard University Press.
- KOERTGE, N. (ed).1998. *A House Built on Sand: Exposing Postmodernist Myths About Science*. Oxford: Oxford University Press.
- LEVIN, JD.1992. *Theories of the Self*. Wahington: Hemisphere Publishing Corporation.
- PIGDEN, CR.1993. "Naturalism" in Singer.P (ed).1993. *A Companion to Ethics*. Oxford: Blackwell.
- PUTNAM, H.1981. *Reason, Truth and History*. Cambridge University Press.
- RORTY, R.1980. *Philosophy and the Mirror of Nature*. Cambridge: Blackwell
- RORTY, R. 1997. "Religious Faith, Intellectual Responsibility and Romance" in HARDWICK, CD and Crosby, DA (ed's).1997. *Pragmatism, Neo-pragmatism and Religion: Conversation with Richard Rorty*. New York: Peter Lang.